

Dr. sc. Zdenka Weber
Ministar savjetnik
Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracije Republike Hrvatske
Samostalna služba za Hrvate u inozemstvu i kulturu
Odjel za kulturu
zdenka.weber@gmail.com

ČLANSTVO U AMATERSKOM PJEVAČKOM ZBORU – TO NIJE SAMO PJEVANJE

Nacrtak: U priloženom je radu amatersko pjevanje u Hrvatskoj praćeno od njegovih organiziranih začetaka u prvoj polovici 19. stoljeća do suvremenosti u kojoj djeluje veliki broj zborova različitih sastava i programske usmjerenosti. Uz kraći povijesni pregled težište istraživanja bilo je stavljeno na anketu upućenu članovima šest amaterskih zborova iz Varaždina i Zagreba. Željela sam utvrditi koji su glavni motivi koji pjevače različitih godina starosti i različitih profesija animiraju na upisivanje u amaterske zborove i što oni kao članovi tih zborova očekuju od svoje djelatnosti kojoj posvećuju svoje slobodno vrijeme. Također sam željela saznati što pjevači-amateri očekuju od voditelja zborova, koji repertoar najviše vole izvoditi, kakav je njihov odnos prema sudjelovanju na zbornim natjecanjima i što ih najviše povezuje s kolegama u amaterskom zboru u koji su se odlučili uključiti.

Tvrđnja da nema ljudskog zajedničkog života bez glazbenih aktivnosti¹, uključuje i mogućnost da se u kulturno-povijesnom razvoju određenih regija pretpostave i određene sličnosti koje je hrvatski sociolog glazbe Ivan Supićić utvrdio kao uvjetovanosti obuhvaćene privrednom, političkom i kulturnom situacijom određenog vremena kao i određenog zemljopisnog prostora. Naime, pitanja o načinu muziciranja, o njegovim oblicima i prakticiranju, o tome tko zbog čega nešto pjeva ili svira, kao i pitanja o nastajanju glazbe (i glazbenih djela), o glazbenoj percepciji i recepciji, činjenice su koje pripadaju području društveno-povijesne uvjetovanosti glazbe.² Te dakle sličnosti omogućuju govoriti o sličnostima “kulturnih krugova“, pa stoga nije neosnovano uspoređivati glazbeni život u hrvatskim krajevima s glazbenim životom u drugim zemljama Srednje Europe i Sredozemlja. Analogije za ranija razdoblja bile su uspostavljene i činjenicom da su Hrvati, pokršćavanjem na kraju 10. i na početku 11. stoljeća, postali dijelom Zapadnoga kršćanstva, dakle rimokatoličke vjere. Time se potvrđuju ne samo očekivani, već i u velikim razmjerima empirijski utvrdljivi analogni odnosi. Pa ipak, situacija, s obzirom na geografski položaj i tradicijski uvjetovane utjecaje istočnih susjednih zemalja, kao i s obzirom na povijesne, religijske i kulturne uvjete, pokazuje i specifične razlike. Budući da razmatranja svih određujućih odnosa nadilaze okvire ovog priloga, smatram dovoljnim tek ustvrditi da muziciranje za čovjeka kao ljudsko biće predstavlja karakteristični, antropološki sadržaj.³

U društvu koje se korijenito mijenja i u kojemu trenutačni politički i privredni procesi u svojim transformacijama utječu i na kulturni život, a takvo je suvremeno hrvatsko društvo nakon propasti socijalističkog uređenja bivše države i uspostave novih odnosa u demokratskom ustroju, postoje mnogi razlozi za uspoređivanje *statusa quo* s prijašnjim odnosima. Također postoji i potreba za preispitivanjem ranijih i za konstatiranjem novih odnosa. Ovo je istraživanje u odnosu na područje amaterskog zbornog pjevanja na tome tragu.

¹ Michael JENNE: *Musik-Kommunikation-Ideologie*, Ernst Klett Verlag, Stuttgart 1977, 13.

² Ivan SUPIČIĆ: *Elementi sociologije muzike*, JAZU, Zagreb 1964, 85.

³ A. P. MERRIAM: *The Anthropology of Music*, North Western University Press, New York, 1964.

HRVATSKA PJEVAČKA DRUŠTVA U 19. STOLJEĆU

KRATKI POVIJESNI PREGLED

U Hrvatskoj su drugoj polovici 19. stoljeća bila osnivana samostalna društva sa ciljem njegovanja neprofesionalnog zorskog pjevanja. Ta su društva nastavljala tradiciju vokalnog muziciranja kakvo je postojalo na crkvenom području te u narodnoj glazbi. Osnivanje građanskih pjevačkih društva imalo je kao motiv i težnju kulturne emancipacije građanstva. Taj građanski kulturni pokret, koji je bio posljedica tehnološkog napretka i promjena u produkcijskim odnosima, što je sve doprinosilo razvoju gradova, pospješivao je buđenje građanskog kulturnog identiteta. Tako se na važnom mjestu nalazi i osnivanje amaterskih, prvenstveno muških pjevačkih društava, budući da je pjevanje kao amatersko bavljenje glazbom bilo ekonomski i izvedbeno lakše organizirati.⁴ Usporedno je bilo i osnivanje amaterskih orkestara, iako ono nije bilo tako rasprostranjeno.

Budući da je kontinentalna Hrvatska s glavnim gradom Zagrebom do 1. prosinca 1918. godine bila tek jedna od provincija Austro-ugarske monarhije, bilo je logično da su se strukture njezina javnoga života razvijale u suglasju s onima K.und K. Monarhije. Pa ipak, sve su glasniji bili zahtjevi za nacionalnom samostalnošću i vlastitim kulturnim identitetom. Vezano uz pjevačka društva, publika se više nije zadovoljavala s uobičajenim repertoarom muških i drugih pjevačkih društava, već je sve otvorenije tražila veću zastupljenost djela hrvatskih skladatelja, odnosno pjevanja na hrvatskom jeziku.⁵ Zahtjev za uvođenjem hrvatskog jezika kao službenog i njegovo korištenje u kazalištu, pjesništvu i glazbi bio je za vodeće hrvatske domoljube, književnike, pjesnike i glazbenike, najvažniji element nacionalne samosvijesti. To se prvenstveno odnosilo na hrvatsku kulturnu elitu okupljenu u Ilirskom pokretu, hrvatskom nacionalnom pokretu koji se razbujao u tridesetim godinama 19. stoljeća, a koji je zaustavila Bachova apsolutistička vladavina na početku pedesetih godina. Budući da je za ostvarivanje ciljeva Iliraca i hrvatskih domoljuba od posebnog značenja bila upravo glazba, nastojali su promicati osnivanje amaterskih pjevačkih zborova diljem Hrvatske, kao i potsticati pjevanje hrvatskih narodnih pjesama i zorskih skladbi s tekstovima na hrvatskom jeziku, među kojima prvenstveno ostvarenja hrvatskih skladatelja. Tako su hrvatsko građanstvo i inteligencija odigrali izuzetno značajnu ulogu u vrijeme kada je K. und K. Monarhija poduzimala pojačane korake oko čvršćeg povezivanja Hrvatske sa centrima u Beču i Budimpešti (poznato kao „germanizacija“ i „mađarizacija“). Osnovni cilj građanstva i inteligencije u hrvatskim regijama bilo je očuvanje i jačanje hrvatske nacionalne svijesti.

⁴ Na primjer osnivanje Varaždinskog muškog pjevačkog društva (1858.), jednog od prvih hrvatskih muških zborova, nastalog po uzoru na Bečko muško pjevačko društvo (1843.), čiji je repertoar obuhvaćao djela njemačkih i talijanskih skladatelja. Tendencija kulturne emancipacije sadrži i osnivanje Hrvatskog glazbenog zavoda u Zagrebu (1827.). Jedna od važnih ličnosti koja je sudjelovala pri osnivanju HGZ-a bio je koralist zagrebačke Katedrale Karl Georg Wisner von Morgenstern (1783., Arad, danas u Rumunjskoj-1855., Zagreb), koji je bio i među osnivačima Glazbene škole HGZ-a, što sve potvrđuje njemačke utjecaje koji su imali znatan utjecaj pri osnivanju glazbenih ustanova u Hrvatskoj. Usp. Akira MATSUMOTO: „Nationalbewegung und Männergesangvereine im Deutschland des 19. Jahrhunderts“, *Feuchtwanger Beiträge zur Musikforschung*, Band 1, Edition Helma Kurz, Augsburg 1995, 39-47. Usp. Ennio STIPČEVIĆ: „Rat zborova. O glazbi u Varaždinu u Kukuljevićevo vrijeme“, *Kaj*, XXXVI, 2003, 4-5, 147-153.

⁵ Krešimir FILIĆ: *Glazbeni život Varaždina*, Muzička škola, Varaždin 1972, 258. „Hrvatski patrioti sa žalošću prate kako se u tom društvu [Varaždinsko muško pjevačko društvo, Z.W.] njeguje njemački duh i njemačku glazbu i nisu mogli biti zadovoljni samo s određenim koncesijama koje su se ticale pojedinih izvedbi hrvatskih pjesama.“

„Mišljenje da glazba čovjeka moralno oplemenjuje, da ga istovremeno uzdiže na višu stepenicu slobodnije čovječnosti, tu je misao vodilju nacionalni pokret znao iskoristiti za svoje predodžbe o nacionalnom smislu za zajedništvo i za građansko slobodarsko poimanje. Utoliko je ta svojevrsna umjetničko-religiozna pretpostavka imala emancipacijski karakter nasuprot plemstvu. Građanska jednakost, djelomično isprepletena i s pretpostavkom o božanskom naumu, bila je trenirana u pjevačkom društvu i suprotstavljala se prevladanom redu koji su prije imali staleži prema rođenju.⁶

Pjevačka društva osnovana u hrvatskim gradovima u 19. stoljeću – primjerice Pjevačko društvo u Karlovcu (1858.), koje je od 1868. godine imalo naziv Prvo hrvatsko pjevačko društvo „Zora“, ili još 1839. godine osnovano Narodno ilirsko skladnoglasja društvo,⁷ koje je nakon razdoblja Bachova apsolutizma postalo ponovno aktivno pod nazivom „Vijenac“, ipak nisu kao isključivi cilj svojega djelovanja imali buđenje nacionalne svijesti. Naprotiv, težnje njihovih članova i dirigenata prelazile su okvire folklora i harmonizacija uglavnom jednoglasnih pjesama, u sada već pretežno mješovitim zborovima. Štoviše, težili su kompleksnijoj i pjevački zahtjevnijoj europskoj glazbenoj literaturi, izvodili brojna djela srednjoeuropskih svjetovnih i crkvenih oratorija, te potsticali hrvatske skladatelje na pisanje većih djela vokalne glazbe. U gradskim pjevačkim društvima okupljali su se pjevači različitih zanimanja (trgovci, obrtnici, službenici, liječnici, odvjetnici i dr.), kao i predstavnici različitih generacija, te izvodili bogati repertoar slovenskih, srpskih, drugih slavenskih i značajnih međunarodnih autora, uglavnom „u dobru svrhu“ (dobrotvorni koncerti). Pri tome se, kao najvažniji kriterij, tražilo čisto, korektno i lijepo pjevanje.

U tom je umjetnički-estetskom smislu bilo osobito istaknuto Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo“ u Zagrebu. Društvo je bilo eminentno građansko i u njemu su se okupljali ljubitelji glazbe/amateri/pjevači iz hobija. Cilj pjevača nije bio samo njegovanje narodnoga pjevanja, već želja za prinosom glazbenoj kulturi grada. Tako su „Kolo“ (1862., Zagreb), Pjevačko društvo Osijek (1862.), „Lipa“ (1872., Osijek), „Zvono“ (1863., Križevci), „Sloga“ (1872., Vinkovci), „Jeka“ (1874., Samobor), „Lipa“ (1875., Varaždin), „Zvonimir“ (1884., Split), „Gundulić“ (1893., Dubrovnik), „Zoranić“ (1908., Zadar), ili „Danica“ (1872., Sisak) postali važni promicatelji ideje nacionalne samostalnosti. U tom je smislu kulturna svijest i općenito shvaćena kulturno-promicateljska zadaća amaterskih pjevačkih zborova, u vremenu kada profesionalnih zborova još nije niti bilo, uz druga postignuća, predstavljala vrlo značajnu kariku u lancu osvješćivanja Hrvata kao nacije koja pripada srednjoeuropskom civilizacijskom krugu. Na ovom mjestu valja napomenuti da je na inicijativu Hrvatskog pjevačkog društva „Kolo“ u Sisku 1875. godine bio osnovan Hrvatski pjevački savez kojemu je cilj bio promicanje nacionalne glazbene umjetnosti te podizanje i potpomaganje novih hrvatskih pjevačkih društava, kao i objavljivanje zbornih skladbi hrvatskih autora. To je u hrvatskoj periodizaciji povijesti glazbe bilo „Zajčevo doba“, pa gotovo da i nije bilo pjevačkog zbora kojemu Ivan pl. Zajc (1832.-1914.), koji je 1870. godine iz Beča na poziv domoljubne mladeži došao raditi u Zagreb, nije napisao himnu. Dakako, broj zbornih skladbi hrvatskih skladatelja bio je u znatnom porastu, pa je samo Zajc skladao nekoliko stotina skladbi za dječji ili ženski, te za muški i mješoviti zbor.

Svijest građanskih pjevačkih društava i građansko bavljenje glazbom, koje se protezalo i na instrumentalno, osobito komorno-glazbeno i amatersko orkestralno

⁶ Dietmar KLENKE: Uvod „Heil deutschem Wort und Sang!“, Izd. Brusniak, Friedhelm und Klenke, Dietmar, Edition Helma Kurz, Augsburg 1995, 13-14.

⁷ Osnovano 1839. godine Narodno ilirsko skladnoglasja društvo razvilo je i druge aktivnosti, obuhvativši također i poučavanje u glazbi, tiskanje muzikalija i dr.

područje, stvaralo je u navedenom procesu tijekom 19. stoljeća osnovu za cjelokupnu hrvatsku glazbenu kulturu, u smislu u kojemu ona i danas postoji.

Valja dakle istaći da je, uz nacionalne i estetske elemente, čar zajedničkog pjevanja i druženja s istomišljenicima bila jedan od glavnih pokretača pri osnivanju brojnih pjevačkih društava, a ti su se običaji ubrzo proširili i na ruralna područja, osnivanjem seljačkih pjevačkih društava. Nadalje, u gradovima je, sve većim usponom klasne svijesti, u drugoj polovici 19. stoljeća nastupilo i rasprostranjeno osnivanje radničkih pjevačkih zborova kao suprotnosti građanskim društvima. Na području utjecaja političke uloge radničke klase u kulturnim djelatnostima postoje u hrvatskoj glazbenoj historiografiji još rijetka istraživanja i tu bi sferu još valjalo obogatiti glazbeno sociološkim propitivanjima. Pa ipak, u posebnim su prigodama bili potaknuti takvi pokušaji u odnosu na razvoj glazbene kulture radništva u pojedinim gradovima.⁸ Tako raspoložemo izvješćima gradske uprave kao i s novinskim vijestima koje prate javne nastupe Hrvatskog radničkog pjevačkog društva, osnovanog 1887. godine u svojedobno hrvatskom glavnom gradu Varaždinu.

„Nekolicina u ovom gradu stalno obitavajućih radnika odlučila je, da se povede za primjerom drugova svojih u glavnom gradu pa da u svojem krugu ustroji pjevačko društvo. Društvo ovomu imala bi biti svrha, da mužko pjevanje u sboru umetno izобрази i vještački medj svojim članovi razvije, u prvom redu pako da pjevanjem oplemenjuje srca svojih članovah. Svrha društva je dakle strogo etična, članovi njegovi imali bi se oplemenjivati time, što bi se u njih pobudjivala ljubav i mar za umjetnu hrvatsku pjesan, i skladno glasni piev, pa što bi se time članovi odvrćali od inih možda štetnih zabava.“⁹

Hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada u Zagrebu prepoznala je te ciljeve i slijedećim je dopuštenjem za upis u gradski protokol u 1887. godini popratila osnivanje društva: „U gradu Varaždinu ustrojilo se za sad pjevačko društvo sastojće od obrtnika kako samostalnih tako i pomoćnika.. Počem se nije bojati od tog pjevačkog društva nikakovih proturednosti, te nije u nikakovom obziru – ni političkom ni socijalnom po javni poredak ili mir pogibeljno, podnašaju se pod § u tri primjerka od kojih je jedan propisno biljegovan, na vis. potvrdu.“¹⁰

Za 19. je stoljeće zaključno moguće utvrditi da se u Hrvatskoj razbukvalo osnivanje amaterskih pjevačkih zborova i da su u većini gradova djelovala bilo građanska, bilo studentska, radnička, obrtnička, činovnička, prosvjetna, vjerska ili ina druga pjevačka društva koja su okupljala tisuće ljubitelja zbornskog pjevanja. Ta se rasprostranjenost ogledala i u prvom desetljeću 20. stoljeća, a 1902. godine je, primjerice, Hrvatski pjevački savez uveo natjecanja pjevačkih društava i organizirao zbornske svečanosti u Zagrebu kako bi se potsticalo uzdizanje umjetničke kvalitete zbornskog reproduciranja.

PRIJELOMNA RAZDOBLJA 20. STOLJEĆA

Razdoblje koje je nastupilo nakon Prvog svjetskog rata, nakon što je 1. prosinca 1918. godine obznanjeno ujedinjenje južnoslavenskih naroda, čime je Hrvatska, po prvi put, ušla u novu zajednicu, Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, pogodovalo je novim okupljanjima pjevačkih društava koja su prekinula svoje djelovanje za vrijeme ratnih vihora. Svakako valja ponoviti da je prije rata 1914. do 1918. godine u Hrvatskoj djelovalo stotinjak amaterskih pjevačkih društava koja su

⁸ Zdenka VEBER: „Uloga radničke klase u razvoju glazbene kulture grada Varaždina, u povodu 800. obljetnice grada“, *Varaždinski zbornik 1118.-1981*, Varaždin 1983, 489-497.

⁹ Arhiv grada Varaždina (AGV), I-1, 7409-1886.

¹⁰ AGV, I-1, 7409-1886.

najvećim dijelom bila i članovi Hrvatskog pjevačkog saveza. Osnovne značajke repertoara pjevačkih društava između dvaju svjetskih ratova bile su:

- dominacija ostvarenja domaćih skladatelja, dakle pjesme na jezicima naroda Kraljevine SHS (nastavno od 1920. Kraljevine Jugoslavije) i na osnovi folklornog glazbenog idioma
- pjesme pretežno svjetovnog karaktera budničkog tipa ili s tematikom zbližavanja južnoslavenskih naroda
- pjesme uglavnom namijenjene troglasnom ili četveroglasnom muškom ili mješovitom zboru
- zbarske pjesme čija je harmonijsko-ritmička strukturiranost dovoljno jednostavna da bude pristupačna pjevačima slabije glazbene obrazovanosti kako im te pjesme ne bi postavljale veće probleme pri izvođenju već im pružale mogućnosti lakog svladavanja materijala i time zadovoljstvo i radost u zajedničkom pjevanju.¹¹

Kako je, nakon kratke euforije uvjetovane sjedinjenjem s južnoslavenskim narodima, za Hrvate već početkom dvadesetih godina 20. stoljeća nastupilo otrežnjenje i početak nezadovoljstava zbog neriješenog „hrvatskog pitanja“, te kako je uvođenjem diktature 6. siječnja 1929. godine kralj Petar Karađorđević dao još veći zamah srpskoj dominaciji i unitarističkim težnjama u mnogonacionalnoj državi nazvanoj Jugoslavija, u Hrvatskoj je nastupilo razdoblje koje je u novim uvjetima tražilo jačanje i očuvanje nacionalne samosvijesti hrvatskoga naroda. Točno je da su upravo Hrvati, opirući se germanizaciji i mađarizaciji, trajno težili jedinstvu s južnoslavenskim narodima, a nerijetko i razmišljali na razini panslavističke ideologije. Pa ipak, nova stremljenja srpskoga hegemonizma značila su prestanak snova o jedinstvu Slavena i još bolnije buđenje iz „jugoslavenskoga sna“. U tim okvirima dolazi i do stalnih sukoba između nacionalista-separatista i unionista, a borba na političkom planu ogleđa se i na kulturnom području.

Kapitalistički društveno-ekonomski odnosi doveli su do sve oštrijih klasnih sukoba, a svjetska ekonomska kriza i pojava fašizma uvjetovale su daljnju dezorijentiranost. Težina položaja u kojemu su se nalazili hrvatski radnici, nije pred novi svjetski sukob krajem tridesetih godina 20. stoljeća pogodovala umjetničkom radu u smislu estetskih napora. Zacijelo je bilo važnije *što*, a ne *kako* izvoditi, a kada se i nalaze podaci o izvođenom repertoaru, onda je on definiran u sintagmi „borbene radničke pjesme.“¹² Međutim, „u pogledu kvantitete i postignutih rezultata sve do kraja Drugoga svjetskog rata u zbarskom muziciranju vodila su građanska društva“,¹³ a njihov je repertoar, za razliku od radničkih pjevačkih društava s kulturno-prosvjetnom djelatnošću i izrazito političko-propagandnom ulogom¹⁴ slijedio umjetničke i kulturološke datosti repertoara naslijeđenog iz 19. stoljeća. Dakako, i sa znatnom suvremenom skladateljskom produkcijom umjetnički vrijednih ostvarenja.

Kraj Drugoga svjetskog rata donio je u novoosnovanoj Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji novi društveni, politički i kulturni prijelom. Uvođenjem komunističke ideologije u dotadašnji građanski život bili su prekinuti građansko-kapitalistički odnosi a na kulturnom su planu, posebice u odnosu na postojeća pjevačka društva, bili uvedeni novi odnosi, nova strukturiranja (uvođenje kulturno-umjetničkih

¹¹ Zdenka VEBER: „Uloga radničke klase...“, 494.

¹² Usp. *ibid.*, 495.

¹³ Andrija TOMAŠEK: Pjevačka društva - Hrvatska, *Muzička enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1977, sv. 3, 86.

¹⁴ Usp. *ibid.*

društava u okviru kojih su zborovi bili tek jedna od sekcija), kao i nova programska orijentacija.

I dalje se osnivaju pjevački zborovi, a u skladu sa socijalističkom ideologijom, potstiče se njihova masovnost. 1947. godine bio je ukinut Hrvatski pjevački savez, a njegovu je ulogu preuzeo Savez kulturno-prosvjetnih društava Hrvatske, osnovan 30. svibnja 1948. godine. Od 1955. godine djeluje pod nazivom Prosvjetni sabor Hrvatske, od 1983. godine kao Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, da bi 1991. godine promijenio ime u Hrvatski sabor kulture.

„Da bi se zadržao postojeći, a osobito razvijao i unapređivao kvantitet i kvalitet kulturno-umjetničkog amaterizma u Republici Hrvatskoj zadaće Hrvatskog sabora kulture kao stožerne udruge usmjerene su na:

- organiziranje tečajeva i seminara za stručno usavršavanje i osposobljavanje stručnih voditelja amaterskih kulturno-umjetničkih udruga (zborovođa, dirigenata, koreografa, voditelja kazališnih skupina i sl.)
- stimuliranje stvaralaštva za zborove i orkestre, kontinuirano raspisivanje natječaja za nove skladbe namijenjene puhačkim i tamburaškim orkestrima te zborovima
- tiskanje nagrađenih skladbi, daljnje tiskanje dviju edicija, 'Hrvatske narodne nošnje' i 'Hrvatski narodni plesovi'
- stručnu i organizacijsku pomoć pri pokretanju rada zamrlih udruga i osnivanju novih na područjima gdje ih nema
- izbor amaterskih ansambala za sudjelovanje na međunarodnim festivalima
- organiziranje manifestacija na nivou države, gdje će se prezentirati i valorizirati najbolja ostvarenja amaterskog kulturno-umjetničkog stvaralaštva
- članstvo i suradnja sa sličnim europskim udrugama
- raspisivanje natječaja za nova djela.”¹⁵

Iz svega je navedenoga vidljiva skrb za unapređenjem i daljnjim razvojem hrvatskih kulturno-umjetničkih društava među kojima upravo amaterskim pjevačkim zborovima pripada istaknuto mjesto. Pri tome valja imati na umu da su navedene zadaće rezultat novih odnosa do kojih je došlo nakon raspada bivše SFRJ i nakon međunarodnog priznanja Republike Hrvatske 1991. godine kao samostalne države. Naime, dramatično razdoblje srpske agresije početkom devedesetih godina prošlog stoljeća koje je rezultiralo Domovinskim ratom u Hrvatskoj i konačnim izdvajanjem iz dotadašnje mnogonacionalne jugoslavenske konglomeracije, rezultiralo je konačnom samostalnošću kojoj je hrvatski narod stoljećima težio. Većinsko opredijeljenje za demokratsku hrvatsku državu sa slobodnim tržištem i uspostavom civilnoga društva i liberalne kulturne politike novo je poglavlje hrvatske povijesti i začetak društvenih, političkih i kulturoloških odnosa kakvi su bili poznati prije Drugog svjetskog rata. Ali, stara mudrost kaže da „nije moguće dva puta stupiti u istu vodu“, pa tako niti suvremeni odnosi ne mogu biti tek ponavljanje nekadašnjih. Za našu je temu, međutim, važno naglasiti da je nastupilo vrijeme slobodnog izražavanja nacionalne i vjerske pripadnosti, te da se sa snažnijim uzletom ostvaruju zamisli hrvatskoga kulturnoga identiteta u novim, tehnološki visoko razvijenim uvjetima.

Na tragu novih uvjeta i sa željom konstatiranja odnosa u kojima dalje traje amatersko zbornsko pjevanje na početku 21. stoljeća nalazi se i, premda ograničeno, ali u svakom slučaju poticajno istraživanje koje sam provela uz pomoć djelujućih zborova u Varaždinu i Zagrebu.

¹⁵ Usp. Hrvatski sabor kulture, Internet-google: www.hrsk/hr/hsk_kalendar_kontakt/hsk.htm

PROVEDENA ANKETA I NJEZINI REZULTATI¹⁶

Zahvaljujući ljubaznosti voditelja šest zborova, dvaju iz Varaždina i četiriju iz Zagreba, te posebno zahvaljujući ljubaznosti i spremnosti na suradnju članova tih zborova, sakupljeno je 67 ispunjenih anketnih listića koje sam sama sastavila i dala na ispunjavanje. Suradnju sam ostvarila sa zborovima prema vlastitom odabiru, imajući u vidu namjeru da budu zastupljeni mješoviti amaterski pjevački zborovi različitih profila. To su slijedeći zborovi:¹⁷

1. Mješoviti zbor Obrtničkog glazbenog društva Varaždin
2. Akademski zbor "Ivan Goran Kovačić"
3. Mješoviti pjevački zbor „Lira“
4. Hrvatsko pjevačko društvo "Lisinski" – sekcija Renesansni ansambl
5. Komorni zbor „Ivan Filipović“
6. Varaždinski katedralni zbor Chorus angelicus

Za potrebe istraživanja sastavila sam anketu na koju mi je odgovorilo po desetak članova svakog zbora. Postavila sam sljedeća pitanja:

1. **Godina rođenja**
2. **Žensko / muško**
3. **Obrazovanje**
4. **Zanimanje**
5. **Od kada ste članica/član zbora**
6. **Što Vas je ponukalo da se učlanite u amaterski zbor**
7. **Koji repertoar najradije pjevate**
8. **Jeste li zadovoljni repertoarom Vašeg zbora – što biste rado mijenjali**
9. **Sudjelujete li s prijedlozima u sastavljanju repertoara**
10. **Kada sa zborom idete na gostovanja što Vas sve zanima**
11. **Nalazite li bliske prijatelje među članovima zbora i družite li se i izvan proba**
12. **Očekujete li od Vašeg zbora natjecateljske kvalitete**
13. **O kojim temama razgovarate s kolegama u zboru**
14. **Koje su bitne značajke dirigenta zbora**
15. **Zbog čega biste bili spremni napustiti zbor**

U ukupnom se pregledu rezultata ankete otkriva da konzultirani zborovi okupljaju članove svih generacija, od umirovljenika, preko učenika i studenata do radno aktivnih osoba, rođenih od 1930. do 1991. godine. Pri tome najstarije članove u prosjeku ima zbor „Lira“ (1930. i 1939. godište rođenja), a najmlađi su članovi u Akademskom zboru „Ivan Goran Kovačić“ te u katedralnom zboru Chorus Angelicus i u Komornom zboru „Ivan Filipović“. Uz vrlo malu zastupljenost članova s nižom stručnom spremom, prevladavaju osobe sa srednjom i visokom stručnom spremom i to najrazličitijih struka, od službenika i medicinskih sestara do inženjera, liječnika, profesora i magistara znanosti.

Motiviranost za uključivanje u amaterski pjevački zbor kod najvećeg je broja anketiranih formulirana kao ljubav prema glazbi, želja za aktivnim bavljenjem glazbom, želja i potreba za pjevanjem, potreba za glazbenim stvaralaštvom, želja za izvođačkim

¹⁶ Cjelokupna dokumentacija s rezultatima ankete pohranjena u privatnom arhivu autorice teksta.

¹⁷ Opširnije informacije o navedenim zborovima v. u Prilogu.

izražavanjem, pjevanje kao „ispušni“ ventil, opuštanje glazbom te poticanje koncentracije kroz pjevanje kao vježbu. Također je učestalo isticanje ispunjenja želje za druženjem i upoznavanjem novih ljudi, mogućnost putovanja, a nerijetki je motiv oduševljenje repertoarom odabranog zbora i karizma voditelja zbora.

Budući da je najveći dio anketiranih zadovoljan repertoarom zbora čiji su članovi, ne postoje naglašenije potrebe za promjenama kao niti za osobnim angažmanom u odlučivanju što će se pjevati. Povjerenje prema izboru programa o kojemu odlučuju voditelji zborova općenito je prisutno i tek se sporadično javljaju glasovi koji bi željeli veću zastupljenost nekih od stilova, te uglavnom više djela hrvatskih skladatelja i više folklorne glazbe. U odnosu na repertoar valja istaći da anketirani zboristi djeluju u zborovima koji doista izvode široki odabir djela, od srednjovjekovne, renesansne i barokne do suvremene glazbe, bogati izbor duhovnih i svjetovnih skladbi, pa iz toga zacijelo valja otčitavati i opće zadovoljstvo. Činjenica pak da članovi varaždinskog katedralnog zbora Chorus Angelicus preferiraju duhovnu, crkvenu i liturgijsku glazbu, proizlazi iz same djelatnosti zbora koji aktivno sudjeluje u misnim slavljinama. Na ovom mjestu također treba istaći i činjenicu da taj zbor pokazuje najveću identifikaciju sa zborovođom, koji je i skladatelj, te da su izuzetno omiljena upravo njegova djela („kad se naš Maestro 'razulari' i napiše nešto nikad slušano“). Pa ipak, upravo se u tom zboru javljaju i mišljenja prema kojima bi repertoar mogao uključivati i veći broj svjetovnih skladbi.

Želja za druženjem prati i odlaske na gostovanja, na kojima se uglavnom želi što bolje izvesti program, ali nisu zanemarivi i porivi da se upozna druge krajeve, običaje ljudi i znamenitosti i kulturnu baštinu, dakle, prisutna je i naglašeno „turistička“ komponenta. Kako se pak često odlazi na mjesta zbornih susreta ili natjecanja, istaknuta je i želja da se čuje i druge zborove, što uključuje komentare i analiziranje pjevanja vlastitoga zbora.

Iako je kod mlađih članova naglašenije, nalaženje prijatelja u zboru i druženje i izvan proba prisutno je u svim zborovima i pripadnost zajedničkoj djelatnosti u slobodno vrijeme pouzdano zbližava. U tom kontekstu nalazimo i odgovore koji potvrđuju da se razgovara o „svemu i svačemu“, o najrazličitijim temama, od sporta do politike, kao i osobnim, obiteljskim situacijama, a nemali broj ispitanika navodi da su česti i razgovori o dometima zbora, o greškama u pjevanju, o kvaliteti zbora, nastupima i repertoaru. Zamjetno je da se u razgovorima ne rade generacijske razlike, što potvrđuje otvorenost svih pjevača prema članovima istoga zbora i otvara mogućnosti zbližavanja bez obzira na starosnu dob. Mnogi članovi potvrđuju da zborovi na taj način dobro funkcioniraju i da upravo to osigurava dobru atmosferu u zboru.

Želja da zbor u kojemu se sudjeluje bude konkurentan, da prema tome pobjeđuje na natjecanjima, prisutna je kod većine ispitanika i tek manji broj izražava da takve natjecateljske odlike nisu bitne.

Zamjetno je da oni članovi koji se druže i izvan zbornih proba rado razgovaraju i o privatnim temama, a vrlo se često govori i o glazbi koju se izvodi, o pjesmama i nastupima, pa su prisutne analize dometa vlastitoga zbora u odnosu na pjevanje, dolazak na probe i sve ono što atmosferu u zboru čini simpatičnom. Dakako, duhovitost odgovora ogleda se i u tome da su neki članovi naprosto napisali „ogovaramo, tračamo“!

Osobitu iscrpnost pokazuju odgovori na pitanje koje su bitne značajke dirigenta zbora. U tome su neki članovi izrazili veliku identifikaciju s vlastitim dirigentom, a ta je značajka, ponavljam, osobito naglašena kod zbora Chorus angelicus iz Varaždina pa nalazimo i pomalo euforične iskaze o maestru Anđelku Igreru kao na primjer: „on je genijalac, strpljiv, tolerantan, zna iz nas izvući nebesku glazbu koja mami suzu na oko“,

„on je okupljač, motivator, iz nas izvlači nemoguće“, „smatram ga posebnim talentom, kompozitorom, prijateljem, drago mi je da pjevam u njegovom zboru“, „čovjek kojega je užitak slušati i surađivati s njim“, „spontan, sklon improviziranju“, ili pak pitanje „postoji li bolji virtuoz od našeg dirigenta?“! Sličnu identifikaciju nalazimo i kod članova MPZ „Lira“, koji su izuzetno zadovoljni s aktualnim dirigentom Robertom Homenom pa navode da je „stručan, duhovit, profesionalan s određenom dozom ležernosti, vrlo profesionalan (ali nedovoljno angažiran!), kreativan, dosljedan i discipliniran“, „odličan jer zna potaknuti fleksibilnost, a ima i razumijevanja za različite karaktere“. Visoku pozicioniranost i ugled kod svojih članova ima i voditeljica Mješovitog zbora Obrtničkog glazbenog društva Varaždin, dirigentica Dada Ruža, koja je prema mišljenju svojih pjevača „veoma obrazovana, uporna, sposobna, vrlo precizna i ambiciozna, ljubazna, organizirana, ima dobru koordinaciju pokreta, te je strpljiva i uvažava mišljenje pjevača.“

Općenitiji odgovori navode značajke među kojima su na prvom mjestu profesionalnost i stručnost. Slijede discipliniranost, autoritativnost, kompetentnost, ali se traže i strpljivost, upornost, odlučnost, visoke ljudske kvalitete, ustrajnost, pedantnost, točnost, lijepo ophođenje s pjevačima, stvaranje ugodne atmosfere na probama i s tim povezana doza duhovitosti, smisao za humor, a visoko su cijenjeni i poštenje, radinost, skromnost. Uz traženu toplinu, spontanost, dosljednost, umješnost u rukovođenju zborom, neposrednost, telepatiju i empatiju (!), pred voditelje zborova su doista postavljena vrlo složena i zahtjevna potraživanja. Pa ipak, budući da je većina anketiranog članstva zadovoljna radom svojega dirigenta, moguće je zaključiti da je riječ o uspostavljanju vrlo izraženih emocionalnih veza i da voditelji zborova s kojima sam surađivala uživaju vrlo visoku razinu povjerenja svojih pjevača. Naime, budući da su svi voditelji akademski obrazovani dirigenti, već su u prvom susretu zadovoljene profesionalnost i stručnost, a te se značajke, kao što je potvrđeno, najviše cijeni.

Još jednom valja istaći visoku identifikaciju s voditeljem zbora i s ostalim članstvom. To je iskazano i u odgovorima na pitanje zbog kojih bi razloga došlo do napuštanja zbora. U tom se segmentu učestalo ističe da bi članovi napustili zbor zbog nesloge, podrivanja, niskog sustava vrijednosti, zbog lošeg i neugodnog dirigenta, neugodnog društva, nesloge među članovima, također i zbog neprofesionalnosti i bezobraznosti dirigenta, zbog lošeg pjevanja, nepripremljenosti zbora uoči nastupa, lošeg repertoara, te neugodnog ponašanja članova zbora i loših međuljudskih odnosa. U ovom je kontekstu vrlo jasan odgovor „ako se dogodi ružan konflikt s dirigentom ili članom zbora preko kojeg ne bih mogao proći.“

Budući da je riječ o dobrovoljnom sudjelovanju u pjevačkom zboru koje zaokuplja slobodno vrijeme, napuštanje zbora zbog bolesti, preseljenja, djece ili pak ako zbor prestane s radom, čini se vrlo logičnim. Jedan od takvih objektivnih razloga bio bi da pjevač ostane bez glasa. Ali, zbog već navedenog zadovoljstva, ljubavi prema glazbi koja se ostvaruje pjevanjem, simpatičan je odgovor jednog člana koji bi zbor napustio „samo u slučaju da me pregazi tramvaj!“.

ZAKLJUČAK

Praćenje osnutaka i djelatnosti hrvatskih amaterskih mješovitih pjevačkih zborova od 19. stoljeća do danas upućuje na dugu i plodnu tradiciju takvog načina bavljenja glazbom u kojemu sudjeluju članovi pripadnici različitih generacija, različitog stupnja obrazovanosti i s različitim motivacijama za uključivanje u pjevački zbor. Osnivanje amaterskih pjevačkih zborova čvrsto je ukorijenjeno u europsku tradiciju građanskog okupljanja osoba koje se u svoje slobodno vrijeme žele baviti glazbom, u

našem slučaju pjevanjem. U tim su okvirima od polovice 19. stoljeća u Hrvatskoj bili osnivani gradski pjevački zborovi koji su u mnogim slučajevima bili i jedina organizirana glazbena društva u gradovima, te su na taj način osiguravali kulturne i umjetničke sadržaje. Dakako, uz crkve su bili osnivani i crkveni pjevački zborovi, ali oni nisu u toj mjeri javno nastupali u svjetovnim prostorima pa je njihov utjecaj na glazbeno osmišljenju sferu u gradskom životu bio manji, iako ne i potpuno zanemariv. Tehnološki razvoj i razvoj privrede, koji su povećavali brojnost radništva, u osnovi su osnivanja i radničkih pjevačkih društava već krajem 19. stoljeća.

Politička previranja u Hrvatskoj, koja je sve do osamostaljenja 1991. godine bila tek dio većih političkih sistema (K.und k. monarhije, od 1918. Jugoslavije u različitim etapama povijesnoga i političkoga razvoja) utjecala su na sva područja pa tako i na djelatnost hrvatskih amaterskih pjevačkih društava. Za potrebe zaključka ovog istraživanja dovoljno je podcrtati da je tijekom nesamostalnih povijesnih okolnosti bila naglašena uloga pjevačkih zborova s epitetom „hrvatski“ prvenstveno na planu nacionalnog osvješćivanja naroda. Pjevanje na hrvatskom jeziku i izvođenje (time i poticanje) hrvatskog zbornskog stvaralaštva bili su visoko postavljeni ciljevi i svi su zborovi bili djelatni na tom planu. Uvođenjem radničkih zborova u tematiku pjevanih tekstova ulazile su i socijalne teme i poticanje na socijalnu solidarnost. I kod građanskih i kod radničkih zborova bilo je pjevanje na hrvatskom jeziku jasan znak i važan element nacionalne samosvijesti.

Međutim, ne treba zanemariti i veliko pridavanje značaja umjetničko-estetskom izražavanju putem odabranoga repertoara. To uključuje odabir vrijednih ostvarenja svjetske zbornske literature. Kako ne postoje istraživanja o konkretnim stupnjevima obrazovanosti zbornskih dirigenata koji su vodili pjevačke zborove u prošlim razdobljima, te kako tek početkom rada Muzičke akademije u Zagrebu 1920. godine započinje razdoblje u kojemu su se glazbenici i visokoškolski obrazovani u Hrvatskoj mogli uključiti u vođenje amaterskih zborova, moguće je zaključiti da su zbornski dirigenti u prijašnjim razdobljima biti tek nadarene i glazbeno bolje pripremljene osobe. Činjenica da amaterske pjevačke zborove u 20. stoljeću uglavnom vode skladatelji, a u novije vrijeme i diplomirani dirigenti, otvara veće mogućnosti za traženu profesionalnost i stručnost u vođenju zborova. Upravo profesionalnost i stručnost voditelja elementi su koji u današnje vrijeme prvenstveno privlače potencijalne članove amaterskih pjevačkih zborova u Hrvatskoj. I ako su, prema tome, natjecateljske kvalitete zbora u prošlim razdobljima bile zanemariva kategorija (zborovi su se okupljali na smotrama ali nisu bile dodjeljivane stupnjevane nagrade), danas je kod članova zborova općenito naglašena težnja za pobjedom i visokim plasmanom na zbornskim natjecanjima, jednako u domovini kao i pri odlascima na međunarodna natjecanja.

Aktualna situacija u osamostaljenoj i međunarodno priznatoj državi, Republici Hrvatskoj, zahvaljujući političkom ustrojstvu demokratskoga društva, isključuje isticanje potrebe za nacionalnom samobitnošću i iskazivanjem vjerskih osjećaja (ovo drugo se prvenstveno odnosi na zatamljivanje pripadnosti vjerskoj zajednici koje je trajalo za vrijeme socijalističkog-komunističkog režima u Hrvatskoj od 1945. do 1991. godine). Sve to djeluje i na odabir repertoara koji je sada potpuno slobodan u pogledu izvođenja hrvatske kao i duhovne glazbe, uz uključivanje vrijednih djela svjetske baštine od renesanse do najsuvremenije glazbe, a nerijetko su zastupljene i vrijedne obrade hrvatske folklorne glazbe.

Visoka obrazovanost voditelja zborova danas, koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem, garancija je za stručno vođenje i dobru upućenost u rad, odabir repertoara i plasiranje zborova na hrvatskoj i međunarodnoj sceni amaterskog pjevanja. Stoga i ne

začuđuje da navedeni zborovi osvajaju ugledne nagrade i javno se predstavljaju izvođenjem bilo *a cappella* djela ili pak velikih vokalno-instrumentalnih ostvarenja u okviru profesionalnih koncertnih sezona profesionalnih orkestara (na tom planu posebno valja istaći zborove „Ivan Goran Kovačić“ i „Ivan Filipović“).

Slijedom navedenoga logično proizlazi činjenica da je glavni motiv članova mješovitih amaterskih pjevačkih zborova u Hrvatskoj danas ostvarivanje težnje za pjevanjem, za bavljenjem vokalnom glazbom i za sudjelovanjem u zboru koji njeguje visoku razinu izvođenja. Da je na drugom mjestu želja za druženjem, daljnja je logična psihološka i društvena posljedica, budući da se u odabranom zboru nalaze i osobe za izvanzbarske susrete i prijateljstva. Mogućnosti putovanja, posjećivanje zanimljivih novih sredina, što uključuje određenu „turističku informiranost“, kao i susreti s drugim zborovima i uspoređivanja s njima, sve su to poticaji koji pjevače svih generacija upućuju na članstvo u amaterskim zborovima. Visoka razina pak identifikacije s voditeljem vlastitog zbora, kojega se ocjenjuje najvećim pohvalama, dokaz je da se (uglavnom) mladi dirigenti itekako angažiraju oko svojih zbarskih ansambala kako bi svojem članstvu pružili što veću ugodu pri amaterskom pjevanju. Kada se, dakle, sumiraju svi navedeni podaci dobiveni ovim istraživanjem moguće je zaključiti da je u suvremenim amaterskim pjevačkim društvima kvalitetno pjevanje ipak na prvom mjestu, iako ne treba isključiti i sve druge elemente koji motiviraju na upisivanje u amaterski zbor. Tako je u najširem smislu shvaćena, a to obuhvaća amaterske zborove nekad i danas, moguća konstatacija da članstvo u amaterskom pjevačkom zboru doista nije samo pjevanje, to je uvijek i nešto više od toga. To je oplemenjivanje vlastite osobnosti, obogaćivanje glazbenim spoznajama i uključivanje u djelatnost koja na vrstan način osmišljava slobodno vrijeme. A sve su to poticaji koji upućuju na veću kvalitetu privatnog života i sigurno je da je pred amaterskim pjevanjem u hrvatskim zborovima i u 21. stoljeću lijepa budućnost.

PRILOG

1. Mješoviti zbor Obrtničkog glazbenog društva Varaždin ima, od za ovo istraživanje odabranih zborova, najdulju tradiciju. Odluka o osnivanju i početak rada datiraju iz 1934. godine (prvo kao muški zbor), a službeno osnivanje Mješovitog zbora datira iz 1938. godine (u Varaždinu je tada djelovalo 5 svjetovnih građanskih amaterskih zborova, a danas – samo ovaj jedan!). Uz prekide djelovanja, zbor bilježi razdoblje kontinuiranog rada od 1974. godine. Dosadašnji dirigenti su bili Ante Šambarek Rudolf Bruči, Marijan Zuber, Tomislav Miškulin, Mladen Vojtjehovski, Rudolf Košić, Branko Oreški, Stjepan Mikac (potiče osnivanje i tamburaškog orkestra), Zvonimir Aračić, Ivan Mežnarić, te aktualno Dada Ruža. Članstvo su u početku osiguravali varaždinski obrtnici a danas pripadnici najrazličitijih profesija i dobnih skupina od srednjoškolaca do umirovljenika, ali obrtnik trenutno niti jedan. 1971. bio je u Varaždinu osnovan, ali ubrzo i ukinut Mješoviti zbor „Ivan Padovec“ varaždinskog ogranka Matice Hrvatske. Dio pjevača pridružio se 1974. godine ponovno aktiviranom Mješovitom zboru Obrtničkog glazbenog društva Varaždin, pa su tako u njegov sastav ušli i članovi s višom stručnom spremom. Repertoar zbora obuhvaća skladbe od resanse, baroka, klasike, romantizma i hrvatske nacionalne glazbe do operetnih i opernih zborova, popularne i crnačke duhovne glazbe. Voditeljica zbora Dada Ruža (Varaždin, 1962.) završila je studij dirigiranja na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u razredu Igora Gjadrova 1985. i studij čembala na Konzervatoriju „Hermann Zilcher“ u Würzburgu u

razredu Lucy Hallman Russell 1990. godine. Usavršavala se na seminarima u Hrvatskoj i inozemstvu (Slovenija, Njemačka, Austrija) kod istaknutih domaćih i inozemnih glazbenika s područja povijesno osviještene interpretacije te rada s pjevačkim zborom. Na Glazbenoj školi u Varaždinu predaje teoretske glazbene predmete i vodi školske zborove. Također je predavala čembalo kao fakultativni predmet te je kao članica Varaždinskog baroknog ansambla nastupala u Hrvatskoj i u inozemstvu.

2. Akademski zbor "Ivan Goran Kovačić" utemeljen je 1948. godine. Zbor su vodili ugledni hrvatski glazbenici Mladen Jagušt, Duško Prašelj, Lovro Županović, Adalbert Marković, Dinko Fio, Vladimir Kranjčević i Saša Britvić. Početkom 2003. vodstvo Zbora preuzeo je Luka Vukšić. Zbor "Ivan Goran Kovačić" nastupao je pod ravnanjem Lovre pl. Matačića, Milana Horvata, Pavla Dešpalja, Nikše Bareze, Vjekoslava Šuteja, Ive Lipanovića, Zubina Mehte, Sir Yehudija Menuhina, Krzysztofa Pendereckog, Marka Letonje, Lorina Maazela, Uroša Lajovica, Gerda Albrechta, Kazushija Ona, Aluna Francisa, Patricia Fournilliera, Hansa Grafa, Kurta Masura, Pinchasa Steinberga, Gustava Kuhna, Dimitrija Kitaenka, Nicole Luisottija, Yakova Kreizberga i drugih. Zbor je ostvario mnogobrojna gostovanja u inozemstvu: SAD-u, Kini, Koreji, Meksiku, Velikoj Britaniji, Portugalu, Francuskoj, Njemačkoj, Austriji, Nizozemskoj, Italiji, Mađarskoj, Slovačkoj i Sloveniji. Nastupao je na znamenitim festivalima poput Maggio Musicale Fiorentino, Bečki svečani tjedni, Settembre musica u Torinu, Flaneries musicales u Reimsu, XXI. Festival francuske glazbe u La Chaise Dieu, Festival Ljubljana, Varaždinske barokne večeri, Dubrovački ljetni festival, Pulsko ljeto te uz ugledne orkestre kao što su Bečki simfoničari, Moskovska državna filharmonija, Orkestar gradskog kazališta u Firenzi, Orkestar Nacionalne opere u Monte Carlu, Litvanski nacionalni simfonijski orkestar, Simfonijski orkestar Bari, Orkestar glazbene omladine Njemačke, Slovenska filharmonija i Sarajevska filharmonija. Kontinuirano surađuje sa Zagrebačkom filharmonijom, Simfonijskim orkestrom HRT, te Simfonijskim puhačkim orkestrom HV. Dirigent Luka Vukšić (Zagreb, 1976.) diplomirao je na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji u razredu Igora Gjadrova. Za diplomski rad sa Zagrebačkom filharmonijom nagrađen je 1999. godine Rektorovom nagradom te je postao stipendistom Zaklade *Lovro i Lilly Matačić*. Poslijediplomski je studij završio na Glazbenom sveučilištu Liszt Ferenc u Budimpešti, u razredu Ervina Lukacsza i Tamása Gala. Pohađao je i majstorske tečajeve Ronalda Zollmana i Jurija Simonova. Po povratku u Zagreb djeluje kao zborovođa, a od 2003. godine je umjetnički vođa Akademskoga zbora "Ivan Goran Kovačić". Dosad je nastupao s uglednim orkestrima kao što su Zagrebačka filharmonija, Dubrovački simfonijski orkestar, Simfonijski puhački orkestar Hrvatske vojske, Hrvatski barokni ansambl (kojemu je i jedan od osnivača), Pečuški simfonijski orkestar i dr. U 2000. godini primio je Nagradu Hrvatske glazbene mladeži "Ivo Vuljević" za najboljega mladoga glazbenika. Kao dirigent Goranovaca pripremio je za izvedbu više kapitalnih vokalno-instrumentalnih djela, među kojima su Beethovenova *Deveta simfonija*, Mozartov, Verdijev i Berliozov *Requiem*, Mahlerova *Druga, Treća i Osmo simfonija*, Brahmsov *Njemački requiem*, Brucknerov *Te Deum*, Orffova *Carmina Burana* i *Catuli carmina*, Weberova opera *Strijelac vilenjak* i dr.. Trenutno je na poslijediplomskome studiju na Glazbenom sveučilištu u Beču, u razredu Leopolda Hagera.

3. Mješoviti pjevački zbor „Lira“ osnovan je 1954. godine. Specifičnost ovog zbora je u činjenici da ga je osnovala Židovska općina u Zagrebu (tada pod nazivom MPZ „Moša Pijade“, a od 1990. godine nosi ime „Lira“) sa ciljem da se nakon holokausta sačuvaju od zaborava sve vrste židovskih zbornih pjesama (sinagogalne-liturgijske, jidiš, španjolsko-sefardske romance i hebrejski folklorni napjevi). MPZ „Lira“ je kroz protekle godine bio promicatelj ne samo židovske glazbene kulture već i hrvatske kulturne baštine kao i svjetski poznatih skladatelja. Kroz razdoblje od 55 godina djelovanja, organizirane su brojne turneje zbora na četiri kontinenta i dvadeset metropola u skoro cijeloj Europi, dva puta u SAD-u, u Kanadi, Australiji i šest puta u Izraelu. „Lira“ je dobitnik brojnih međunarodnih i domaćih priznanja na međunarodnim natjecanjima i festivalima. Dobitnik je Nagrade grada Zagreba za 1996. godinu. Zborom su dirigirali istaknuti hrvatski dirigenti. Tako je Emil Cossetto, dirigent i skladatelj, 44 godine umjetnički vodio ovaj zbor. On je dobio nagrade za životno djelo „Vladimir Nazor“ i „Porin“. Dirigent i skladatelj Tomislav Uhlik, dobitnik nagrade za glazbu „Josip Štolcer Slavenski“ i profesor na Muzičkoj Akademiji u Zagrebu, umjetnički je vodio zbor četiri godine. Više od 5 godina dirigent „Lira“ je Robert Homen (Kotor, 1972.) koji je prvo upisao studij dirigiranja na Muzičkoj akademiji u Sarajevu, te uslijed ratnih zbivanja u Bosni i Hercegovini preselio u Zagreb i diplomirao 1997. godine na Muzičkoj akademiji. Još kao student počeo je raditi honorarno kao korepetitor u Hrvatskom narodnom kazalištu, a u istoj je ustanovi 1997. godine dobio stalno radno mjesto kao zborovođa. Stalni je dirigent Opere HNK u Zagrebu gdje je ostvario vrlo bogati repertoar opernih djela. Predavao je dirigiranje na Odsjeku glazbene pedagogije Ocjelja za glazbu Sveučilišta „Jurja Dobrile“ u Puli, te je održao brojne seminare i bio članom raznih žirija na natjecanjima i festivalima zborne glazbe.
4. Hrvatsko pjevačko društvo "Lisinski" iz Zagreba osnovano je 1910. godine, a od 1966. g. djeluje pod imenom Vokalni ansambl "Vatroslav Lisinski". Od 1971. g. s ansamblom radi mr. Heda Gospodnetić. 1983. godine osnovala je sekciju Renesansni ansambl, a 1993. godine Canticum. Uz te dvije sekcije djeluje i Ansambl za ranu glazbu Minstrel. Renesansni ansambl djeluje kao jedan od rijetkih hrvatskih vokalnih ansambala specijaliziran za izvođenje svjetovnih i duhovnih djela poznatih europskih renesansnih skladatelja. Čestim nastupima u zemlji i inozemstvu (Švicarska, Srbija, Poljska, Austrija, Italija, Malta, Slovenija, Francuska, Nizozemska, Latvija, Češka, Britanija, Njemačka) aktivno promovira i hrvatsku glazbenu baštinu razdoblja renesanse, a izvodi i glazbu kasnijih razdoblja. Dosad je postigao izuzetno značajne rezultate i njegovo je uspješno djelovanje tijekom godina vrlo pozitivno ocjenjivano i nagrađivano na nizu različitih regionalnih, državnih i međunarodnih zbornih smotri i natjecanja. Iz nedavnih koncerata Renesansnog ansambla izdvaja se onaj u rujnu 2007. u znamenitoj berlinskoj Kaiser-Wilhelm-Gedächtniskirche. Ansambl je u svibnju 2008. godine osvojio prvo mjesto na Zagrebačkom natjecanju pjevačkih zborova u kategoriji komornih zborova te u listopadu 2008. drugo mjesto na Smotri hrvatskih pjevačkih zborova u Novigradu. U svibnju 2009. zbor je na Zagrebačkoj smotri zborova održanoj u Prečkom proglašen najboljim komornim zagrebačkim zborom. Specifičnost ansambla su scenski nastupi na kojima pjevači pjevaju madrigale, plešući renesansne plesove. Uz brojne turneje u

Hrvatskoj i Europi, ansambl je uspješno nastupio i na pet međunarodnih natjecanja (Malta, Nizozemska, Zadar, Prag, Varšava). Snimio je dvije kasete te CD-ove s renesansnim repertoarom "Dindirindin", "Božić u svijetu" i "Ave Marija". Od 2006. do 2009. zborom je dirigirala Elena Konovalova, dok je nakon nje vođenje zbora preuzela Tea Kolombo, apsolutnica Instituta za crkvenu glazbu „Albe Vidaković“ Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu.

5. Komorni zbor „Ivan Filipović“ osnovan je 1998. godine i jedan je od najuspješnijih *a cappella* amaterskih ansambala u Hrvatskoj. Od samog početka, odlike ovog Zbora – po mnogo čemu uistinu jedinstvenog – jesu visoka vokalno-tehnička i estetska razina interpretacije, te antologijski odabir u izvedbenome pogledu iznimno zahtjevnog komornog repertoara. Iako se radi o amaterski zasnovanom vokalnom ansamblu, brojne nagrade osvojene na svim hrvatskim kao i prestižnim svjetskim zborskim natjecanjima itekako uvjerljivo posvjedočuju entuzijastičku predanost i zavidnu umjetničku pozvanost svih članova Zbora pod pedagoški znalačkim i umjetnički nadahnutim dirigentskim vodstvom njihova osnivača Gorana Jerkovića: *Grand Prix* na Međunarodnom zborskom natjecanju "Musica Sacra a Roma" (Rim, 2007.), *Grand Prix* na 14. Međunarodnom natjecanju pjevačkih zborova (Verona, 2003.), *Zlatna medalja* na 3. Zborskoj olimpijadi održanoj u Njemačkoj (Bremen, 2004.), *Zlatna medalja* na 4. Svjetskim zborskim igrama održanim u Kini (Xiamen, 2006.) i dr. Uz uspješne nastupe na spomenutim natjecanjima, Zbor je održao brojne koncerte u Hrvatskoj (Đakovo, Osijek, Poreč, Pula, Požega, Slavonski Brod, Split, Šibenik, Varaždin, Zagreb) i inozemstvu (Italija, Kina, Mađarska, Njemačka). Komorni zbor "Ivan Filipović" ostvario je dva značajna i vrlo uspješna inozemna gostovanja: u Izraelu 2004. i Tajvanu 2006. Zbor redovito surađuje s Hrvatskim baroknim ansamblom, kao stalni zorski ansambl za izvedbe oratorijskih skladbi (A. Vivaldi: *Gloria*, A. Campra: *Requiem*, J. Gilles: *Requiem*, J. S. Bach: *Magnificat* i *Božićni oratorij*, M.-A. Charpentier: *In Nativitatem Domini canticum* i *Te Deum*). Neki od koncertnih projekata Komornog zbora "Ivan Filipović" ostvareni su pak u suradnji s Varaždinskim komornim orkestrom i Zborom Hrvatske radiotelevizije (W. A. Mozart: *Misa u c-molu*), Hrvatskim komornim orkestrom (J. Haydn: *Stvaranje svijeta*), Barrocade Israeli Baroque Collective (G. F. Händel: *Dettingen Te Deum*), te uglednim solistima (Mitchell Sandler, Werner Ehrhardt, Mimi Mitchell, Sebastian Tewinkel i dr.). Članovi Komornog zbora "Ivan Filipović" često sudjeluju na zborskim seminarima (Barokna škola u Grožnjanu, Seminar zvorske glazbe Baltičkih zemalja), a svoje umijeće zajedničkog pjevanja usavršavaju i kroz redovitu suradnju s Mitchellom Sandlerom, uglednim nizozemskim pjevačem i pedagogom. Godine 2003., Zbor je izdao CD naslovljen "a cappella". Izvedbe skladbi starih majstora i suvremenih skladatelja, pohranjene na ovoj kompaktnoj ploči, živom su ilustracijom tonskog senzibiliteta, stilske suptilnosti i uvijek komorno profinjenog muziciranja, a upravo su to najveće umjetničke odlike Komornog zbora "Ivan Filipović" i maestra Gorana Jerkovića (Slavonski Brod, 1968.) koji je osnivač, dirigent i umjetnički voditelj zbora. Jerković je diplomirao na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, a usavršavao se na Ljetnoj akademiji za zorsko dirigiranje u Wernigerodeu (Njemačka) u razredu prof. dr. Jerryja Jordana i Gábora Hollerunga. Majstorski tečaj za zorsko dirigiranje završio je u sklopu Nacionalnog simpozija u Vancouveru (Kanada) u razredu Jona Washburna,

dirigirajući pritom istaknutim profesionalnim zborom Vancouver Chamber Choir. Kao aktivni polaznik brojnih seminara usavršavao se kod svjetskih uglednika zbornog muziciranja (The King's Singers, Alastair Hume, Katalin Kiss, Klaus-Jürgen Etzold i dr.). Tijekom studija vodio je nekoliko pjevačkih zborova. Kao profesor glazbene kulture, stručni suradnik za glazbu i glazbeni producent, djelovao je u Hrvatskom saboru kulture i Simfonijskom puhačkom orkestru Hrvatske vojske. Predavač je i voditelj seminara za dirigente i zborovođe u Hrvatskoj. Dobitnik je međunarodne stipendije Musica Mundi Choral Academy.

6. Zbor varaždinske katedrale Chorus angelicus djeluje od 1999. godine isprva kao Zbor mladih varaždinske katedrale. S vremenom prerasta u izvođački korpus, koji vezano uz svoju osnovnu zadaću, predvođenje liturgijskog pjevanja na svim važnijim slavljinama u varaždinskoj prvostolnici, poseban naglasak stavlja na izvedbu novih liturgijskih skladbi. U svom djelovanju uživa podršku varaždinskih solo pjevača, te instrumentalista, većinom članova Varaždinskog komornog orkestra. U repertoriju zbora nalaze se koncertantne i liturgijske skladbe hrvatskih i svjetskih skladatelja (među ostalim i Faureov i Durufleov *Requiem*, Vivaldieva *Gloria*, mise iz razdoblja renesanse, bečke klasike i rane romantike, skladbe Charpentiera, Dupréa, Bernsteina, prve izvedbe hrvatskih prepjeva *Muke po Mateju* H. Schütza, Mendelssohnovih moteta, i dr.) Zbor bilježi i nekoliko nastupa na Varaždinskim baroknim večerima. Među posebno vrijedne nastupe ubraja otvaranje Večeri 2008. godine uz Le Parlement de Musique iz Strasbourga, izvedbu Mozartovog *Requiem*a s Varaždinskim komornim i gostovanje u Izraelu 2009. Zbor je snimio vlastiti CD "Božić u varaždinskoj katedrali" 2009., sudjelovao u realizaciji nekoliko nosača zvuka, a pred izdavanjem je i najnoviji dvostruki CD sa snimljenim liturgijskim psalmima. Osnivač i voditelj zbora je Anđelko Igrec (Heidelberg, 1968.), orguljaš varaždinske katedrale, koji je nakon školovanja u Hrvatskoj završio Studij orgulja i improvizacije u klasi prof. Hansa Haselböcka na Sveučilištu za glazbu u Beču, te na istom sveučilištu crkvenu kompoziciju u klasi prof. Wolfganga Sausenga, te kompoziciju u klasi prof. Klause P. Satzlera. Član je Hrvatskog društva skladatelja i Hrvatskog društva crkvenih glazbenika. Voditelj je Ureda za crkvenu glazbu Varaždinske biskupije. Predaje na Institutu za crkvenu glazbu "Albe Vidaković" Sveučilišta u Zagrebu. Na Orguljaškoj ljetnoj školi u Šibeniku voditelj je klase za improvizaciju i gregorijaniku. Glazbeni je urednik časopisa za duhovnu glazbu "Sveta Cecilija" i mjesečnika crkvenih glazbenika "Naviještati glazbom". Orguljaške koncerte održavao je diljem Hrvatske, kao i u susjednim zemljama. Za skladateljski i orguljaški rad primio je više priznanja i nagrada. Anđelko Igrec do sada je objavio 70-ak djela orkestralne, komorne, scenske i filmske, te vokalne i vokalno-instrumentalne glazbe. U skladateljskom radu najveće nadahnuće nalazi u Svetom pismu, odnosno biblijskim motivima. Dobitnik je više nagrada i priznanja od kojih su najznačajnije Nagrada za kompoziciju Arno-Patscheider za pučku misu s orguljama (Austrija, 1994.), Nagrada Ministarstva kulture Republike Hrvatske za skladbu "Adoro te" za ženski zbor (2001.), Nagrada "Jurica Murai" Varaždinskih baroknih večeri za solističku izvedbu (2002.), Nagrada Ministarstva kulture Republike Hrvatske za skladbu "Tri misna stavka" za kantora, zbor, puk i orgulje (2003.), Nagrada Pasijske baštine za skladbu

"Pasijske slike" za zbor i simfonijski orkestar (2003.) i Nagrada "Josip Štolcer Slavenski" za oratorij "Pashalne slike" (2008.).

Sažetak

Istraživanjem o članstvu u amaterskim mješovitim pjevačkim zborovima u 19., 20. i sada na početku 21. stoljeća u Hrvatskoj željela sam utvrditi motive koji u najvećoj mjeri animiraju na upisivanje u takve zborove, ustanoviti repertoare pojedinih zborova, odrediti stupanj zadovoljstva članova s repertoarom zbora te nadalje sakupiti mišljenja pjevača o tome kakav bi trebao biti voditelj zbora i dobiti odgovore na druga relevantna pitanja. Ovo se u prvom redu odnosi na anketu kojom je bio obuhvaćen reprezentativni primjerak ispitanika iz šest odabranih zborova, dva iz Varaždina i četiri iz Zagreba, i na koju su oni pismeno odgovorili. U odnosu na prošla razdoblja, u prvom redu na 19. stoljeće i sve do Prvog svjetskog rata, moguće je konstatirati da su amaterska pjevačka društva bila jedno od važnih mjesta buđenja nacionalne svijesti. U kasnijim se razdobljima uz težnju za očuvanjem hrvatskog kulturnog identiteta javljaju i važni socijalni elementi koji povezuju članstvo (osobito na primjeru osnivanja radničkih pjevačkih društava). Tako istraživanje obuhvaća kratki povijesni pregled razdoblja 19. stoljeća s navođenjem osnivanja prvih građanskih amaterskih pjevačkih zborova, prijelomna razdoblja 20. stoljeća i analizu odgovora na anketu o djelatnosti amaterskih mješovitih pjevačkih zborova danas.

Summary

With the present research concerning the membership in the amateur mixed choirs in the 19th, 20th and at the beginning of the 21st century in Croatia I wanted to find out the motives that are prevalent when deciding to become a member of such a choir, to establish the repertory of a particular choir, to define the extent of satisfaction with such a particular repertory, as well as to collect opinions of the singers about the profile of the leader of the choir and to get answers to other relevant questions. This concerns primarily the poll to which a representative number of the interviewees from six chosen choirs, two from Varaždin and four from Zagreb, have given their written answers. Concerning past periods, first of all the 19th century until the First World War, it is possible to conclude that amateur singing societies ment first of all one of the most important places for the awakening of the national consciousness. In the following periods there are, together with the aspiration for the preservation of the Croatian cultural identity, other important social elements which integrate the members of the choirs (especially visible in the foundation of workers choirs). In this way the research includes a short historical survey of the 19th century period with the enumeration of the first civil amateur choirs, the turning points of the 20th century and the analysis of the answers to the poll dealing with the activities of amateur mixed choirs nowadays.

Ključne riječi: hrvatski amaterski zborovi, povijest hrvatskih amaterskih zborova, nacionalni identitet, anketa za pjevače, mišljenja pjevača, evaluacija ankete

Key words: Croatian amateur choirs, history of Croatian amateur choirs, national identity, poll for singers, opinions of the singers, the evaluation of the poll